

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția Strada Buzzești 42 Administrația Strada Regală, 6. BUCUREȘTI	Director: N. IORGA Redactori: { St. O. Iosif, M. Sadoveanu și I. Scurtu.	ABONAMENTUL ANUAL În țară . . . 10 lei În străinătate 12 »
---	---	--

ÎNCEPUTURILE ROMANULUI NOSTRU (1850-62)

II. ÎNCERCĂRILE LUI KOGĂLNICEANU ȘI ION GHICA.

Dar încă în anul 1850, «Gazeta de Moldavia» a lui Asachi, care ținea totdeauna cu biruitorii, deci cu tinerii, după ce ținuse atîta vreme cu bătrînii, începea tipărirea unui roman, pe care scriitorul său poate să'l fi alcătuit chiar simțitor înaintea de această dată. Romanul, intitulat, foarte ispititor: «Tainele inimii»¹, se urmează regulat cîteva numere, apoi din cînd în cînd mai apare cîte un foileton, pînă ce la urmă publicația lui e întreruptă pentru totdeauna, înaintea chiar de a se mîntui partea întâiu. Ori el nu va fi plăcut Cîrmuirii, care avea dreptul să oprească ce nu-i venia la socoteală, ori autorul nu va fi îngăduit, pentru cine știe ce motive, lui Asachi să dea mai departe lucrarea lui, ori, în sfîrșit, Asachi însuși, om foarte cumpănit și prepuielnic, își va fi dat samă că romanul din foiletonul foii sale calcă pe tărîmuri destul de primejdioase.

E păcat că avem înaintea noastră numai un destul de mic fragment. Căci acestălalt roman românesc mai vechiu de cît «Manuil», are din toate punctele de vedere o mare însemnătate. E scris de un om cu spiritul ager, vioiu, bine hrănit prin multe cetiri alese, de un om crescut cu o îngrijire căre nu era obișnuită pe vremea sa, de un cunoscător adînc al civilizației europene în mai mult decît una din înfățișările ei. Pe lîngă aceasta el are satira pătrunzătoare și dreaptă, luminînd desăvîrșit și crud starea de lucruri de care se atinge; în-sfîrșit, el are înaintea sa un limpede ideal de nouă viață sigură, înțeleaptă, curată, de civilizație adevărată, ca aceia pe care, cu douăzeci de ani înaintea, o dorise pentru poporul său bătrînul Conachi, civilizație a inimii, civilizație a purtărilor, luînd miezul, și nu formele goale, de la popoarele mai înaintate ale Europei.

¹ «Gazeta de Moldavia», 1850, anul XXII.

Scrierea începe prin unele priviri generale, însuflețite de o scînteietoare glumă, firească și nesfîrșită, asupra vieții din Moldova după 1830, cînd spiritul nou începea să răzbată și dădea deocamdată, înaintea roadelor sale firești, stîrpituri caricaturale care puteau compromite prin hîzenia lor cauza însăși a apropierii Romînilor de traiul Apusului deșteptat la o dezvoltare nouă. Cîteva tipuri apar pe urmă, toate bine deslușite și în adevăr caracteristice. Tonul locului și timpului se păstrează și acum, foarte colorat, atrăgător și plin de învățăminte. E atît de multă mișcare și desfășurarea e așa de răpede și de firească, încît în adevăr nu te mai saturezi să urmărești aceste coloane pline de noutate. Nu mai întîmpini aici retorica sacă din paginile lui «Manuil», toată abureala aceia de vorbe goale, ușoare, culese din carte, care se ridică din pledoariile de iubire ale lui Bolintineanu aici în «Manuil» și, cum vom vedea, chiar în «Elena».

Cunoștința multor lucruri, serioșitatea cugetării, îndreptățirea critice, ca și puterea unei limbi deosebit de mlădioase înlătură banalitatea declamatoare la care acea epocă ținea așa de mult și în care ea afla, strămutînd-o cu patimă și în viață, cele mai alese mulțămiri ale ei. Omul acesta era un gînditor, era un experient cercetător al Europei, un luptător cu ținta bine hotărîtă. Nu-l produsese numai școala românească și grecească de acasă și asimilarea superficială a civilizației franceze prin vre-un pension pentru Răsăriteni doritori de a se europenisa. Mărturisirea sa însuși că a trăit în Prusia lui Frederic-Wilhelm al III-lea ¹⁾ ca și alte semne ne îndreaptă la o educație germană.

Și, dacă ne amintim cu ce vervă de satiră, cu ce *brio* de umor, descrie Kogălniceanu Iași într'una din schițele sale în «almanachul pe 1844», dacă ne gîndim la acele pagini apărute într'o broșurică, foarte puțin cunoscută, de la 1841, în care el mărturisește cu duioșie și finețe o întîie dragoste trecătoare cu un chip de fetiță strecurată prin școala ieșeană unde și-a făcut învățătura («Intiul amor»), dacă ne dăm seamă în de ajuns de bogăția darurilor cu care era împodobit acest om excepțional, atunci vom putea pune un nume și un nume mare, supt acel fragment dintr'un manuscript pierdut. Kogălniceanu a avut, între altele, decî, și gîndul de a zugrăvi în toate rătăcirile și scăderile ei de ușurățate și lăudăroșie noua viață franțuzită, pari-

¹⁾ «Anî întregi am putut observa de aproape Domnia celui după urmă din cei trei aliați ai anilor 1814 și 1815, Fridrih-Wilhelm al Prusiei, umblind și mai simplu în traiul său decît cel mai neînsemnat al său general» (n-1 13). — Voiu retipări acest roman în vol. I. al *Operele lui M. Kogălniceanu*, ce pregătesc.

siană a romanticilor experți cu moda Apusului, cari se desfăceau neașteptat și puțin cam caraghios pe vechiul fond al unei culturi patriarhale ce-și pierduse cea mai mare parte din virtuțile ei.

* * *

Abia, doi ani de zile după Unire în haosul grupelor ce se înjghebau și se desfăceau în jurul multora cari voiau să fie deopotrivă cei d'întăiu, Radu Ionescu, un tânăr cu spor la condei, dar fără altă învățatură decît obișnuita înfruptare cu partea ce stătea mai mult la îndămînă din cultura francesă, un Bucureștean de baștină, se pare, deprins a turna iute 'n tipare cunoscute o cugetare șubredă, altfel neastîmpărat, îndrăzneț, gata să înceapă orice fel de lupte pe toate terenurile, scotea o foaie politică pe care o împodobise, iarăși fără nici-un gînd serios, cu numele mare «Independința». Foaia era liberală, sau cum se zicea pe atunci, *rosie*. Cine era la această coloare, avea decî pentru ce să o ajute cu abonamentul său cu colaborarea. Între cei cari se împărtășesc la redacție e și Ion Ghica, de care sînt iscălite articole de economie politică sau de actualități; poate tot de dînsul să fie și unele critice teatrale cu privire la Millo, pe care în acel an 1861, Bucureștenii îl șuerară. Colaborarea lui Ghica era, dealminterea, foarte bine cunoscută, și dușmanii ziarului nu-l cruțau cu glume proaste în care era vorba de «beul de Samos», situație pe care o avuse Ghica și se arătase vrednic de dînsa, și de alte «inviniuri» ca acestea.

Către sfîrșitul anului, ziarul începe să publice un roman: «Don Juanii Bucureștilor». Scopul scriitorului fără nume era să înfățișeze pe tinerii aceia, pospăiți prin școlile Parisului, cari se pricepeau la haine de modă, la frisuri, la datorii, la petreceri cu femeile și la jocul cărților din care adese ori își culegeau și mijloacele de traiu. E, decî, un element social pe care și înainte de aceasta îl încondeiasă după cuviință Bolintineanu, în «Manuil». Cîte un boier vechiu, trăind din desfrîul și păcatele vremilor noi, apare numai foarte șters. Lumina desvăluirii și a batjocurii cade drept asupra gălbăgioarelor fețe muieratece ale «Don Juanilor».

Nu mai e, ca la Kogălniceanu, un cadru larg în care figuri tari sînt zugrăvite de mîna unui cunoscător de oameni, și nu mai e fondul acela bogat de cugetare vioaie, nu mai e talentul acela de satiră, puternic și mlădios, nu mai e aceeași sinceritate firească. Scriitorului îi place a-și arăta învățătura, a călători pe cărările plăcute lui, ale învățaturii culese în școli sau prin citire, de la vechii clasici elini, până la Molière, până la autorii, de tot noi, ai romanului satiric

engles, între cari Thakeray. În locul cadrului de cultură cu care începe cel-lalt, acesta dă iscusite considerații de filosofie literară, măiestrit prelungite, cu privire la Don Juan și la cele două înfățișări ale lui. Când încep a intra în scenă eroii, ei apar prea mult pregătiți, prea exagerați, purtând nume ciudate supt care nu te poți deprinde a recunoaște un om, vorbind din bielsug lucruri care se asemănă, în întorsături de frasă vădit traduse din franțuzește. O scenă de trîndăvie elegantă a unui dandy, o sală de joc de cărți, o intrigă de femeie măritată în salonul unei rivale (aici, o covârșitoare sentimentalitate), și acest al treilea roman se oprește și el, rămînd pentru totdeauna fragment.

E lucrarea unui om învățat, cunoscător bun al literaturilor clasice, iar din cele moderne, al literaturii franceze și engleze, a unui om de lume bună, a unui critic aspru, prea cuminte pentru a putea ierta. Se vede mintea cumpănită a unui om de oarecare vîrstă, cu multă experiență. Talentul poetic lipsește cu totul; observația dreaptă nu-și află cuvintele. D-ra Carcalechi, care a atras luarea-aminte asupra acestui roman nemerise bine, spunînd numele lui Ion Ghica.

N. IORGA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NON OMNIS MORIAR

*...Și poate amintirea, bătînd la poarta minții,
Va învia izvorul din stîncă suferinții,
Și poate ochiu-mî rece se va 'ncălzi o clipă,
Văzîndu-și visul dulce și dorul în risipă.
Și-un cîntec de departe pe lira mea va geme,
Din haosul uitării cercînd ca să te chîeme,
Căci veî purta cu tine în lungile ațineri
Parfumul plin de vraje al anilor mei tineri:
Un basm cu cer albastru din vremuri de demult,
Și ruga umilită, ce nu o mai ascult,
Sfărmatul vis de vară din altă vreme bună,
Pierduta mea comoară umbrită de-o minciună.*

*De mă întreb de gîndul în minte-ți zămislit,
Nu blăstămul, niči ura pe buze mi-au venit,
Ci milă mi-î de vasul atîta de frumos,
Că'l poart'o slabă cirmă, ducîndu'l tot mai jos.*

*E mila ușurinții, cu care tu te 'ncrezi.
 Dar nu în veci trăiește o floare în livezi.
 Și nici o stea pe ceruri de-apururi n'o ză șadă,
 Menit din vreme 'n vreme e una ca să cadă.
 Măreață este firea în sfinta primăvară,
 Dar dulcile-î podoabe în iarnă or să piară.
 Firește, ești frumoasă, ești, poate, prea frumoasă,
 În ochii mari lumine cerească azi se lasă,
 Și-ai nebuni cu clipu-ți voința unui Crist!
 O Magdalenă dulce creată d-un artist.
 Dar va spăla cu vremea al anilor șirag
 Comoara ta de grații, ce pe nebunî atrag.
 Din toată gingășia, ce firea-ți dăruî,
 Va rămînea doar șpuza iubirii, ce pieri,
 Va rămînea o rază pe-un orizont de ciază,
 Căci, de ai fost pe lume, tu n'ai avut viață.*

*O, da! Menită morții, uitării vei fi dată,
 Frumsețea ta străină de moarte e legată.
 A nebunit o clipă un suflet biet, sărac,
 Înșiriparea tinei, ce praf va fi 'ntr'un veac.*

*Ci gîndul mieu trăi-va și viersul mieu va sta,
 Pînă pe ceruri mîndre un soare-o lumină
 Cu strălucirea-î sfintă și-adîncile-î misteruri —
 Va fi în el căldura și darul cel din ceruri,
 Pin' se vor pierde 'n haos a stelelor țării,
 Un neam de singe nobil pe cit va viețui,
 Și cit un viers de inger adus din țări cu soare
 Va răsuna cu farmec în largile hotare.
 Din ieftina-ți comoară atît o să ș-aleagă:
 În pasul greu al vremii o clipă mi-ai fost dragă,
 Se amăgia gîndirea de-un vis prea luminos:
 În forma cea frumoasă și sufletu-î frumos.
 Și dacă astăzi plînge deșartă amăgire,
 Întreabă-te pe tine, vrăjită-alcătuire!*

*Ușor vor da uitării povestea că ai fost.
 Ci gîndul mieu de-apururi găsi-va adăpost
 La cei mînați de visul eternei frumuseți,
 Cu ochi sculdați în lacrimi de dorul unei vieți,*

Și va jeli în inimă a inimei cântare
Ca vuetul cel jalnic al valului de mare.

Cui eu i-am dat viața și-a inimei căldură
Mi-a aruncat amarul din ochii plini de ură.
I-ași fi 'nchinat lumina, ce-asupra mea pluti-va,
M'a aruncat în țernă, rîzînd, nemilostiva —
Cum mor uitării date atîtea mii de flori,
De mii de ori tu astăzi ești vrednică să mori.

Și de-î trăi o clipă, vei face-o tot prin mine :
Un nour, ce umbrește tăriile senine,
Trăi-vei tot în gîndul, în cîntul mieu sfințit,
Dovada cea mai mare, că'n lume ai mințit.
Precum o notă falșe, ce turbură cîntarea
În viersul mieu trăi-vei, în visul mieu : trădarea.
Tu, lutul fără viață, de mine 'nsuflețit,
Modelul mort ce 'n maistru cu tină a svîrlit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să-mi fi uitat cărarea, de ce n-ai întors pasul,
Să nu îți simt privirea, să nu îți aud glasul.
Să nu caut pe Domnul ascuns în chipul tău,
Să nu fiu astăzi prada părerilor de rău.
Nu lutul mort, ci duhul pierdut l-am căutat,
Nu patima de sînge, ci sufletul curat,
Căldura nesecată, de viață dătătoare,
Înduioșarea blîndă de visul mieu, ce moare,
Lumina am voit-o în ochii mari, adînci,
Și am găsit ruine și 'ncremenite stînci.

Să săpî comoara dornic, să-ți vezi mormîntul gata,
Iubirei mele sfinte aceasta-î fu răsplata,
Dar limba azi e mută și ochii azi sînt reci,
În noaptea ta, străină, tu uită-mă și treci!

I. U. SORICU.

TRADUCERILE LITERARE LA NOI.

II.

Nu este intențiunea mea să dau acum un studiu asupra traducerilor noastre vechi și nouă, de și problema este foarte interesantă pentru istoria noastră literară și ar trebui să fie deslegată odată. Scopul meu este să insist numai din punct de vedere actual asupra celor mai bune traduceri moderne ce avem, asupra adevăratelor principii care au să conducă pe cei ce își dedică munca operei de sporire a literaturii noastre prin literaturile străine, precum și asupra mijloacelor materiale de îndemn și de sprijin pe seama traducătorilor.

Cel mai variat și cel mai întins traducător poetic al nostru este d. Gheorghe Coșbuc. Geniul său epic, fără seamăn în toată literatura românească, geniu care l-a îndrumat către literaturile clasice și i-a înlesnit înțelegerea și reproducerea în românește a marilor ei opere, apoi suveranitatea lui deplină în stăpînirea și perfecționarea limbii românești ca mijloc de expresie artistică, cultura sa universală solidă și luminoasă, în sfîrșit dragostea de progresul literar și superioritatea morală care se manifestă la traducătorii noștri vrednici prin absoluta nepăsare față cu roadele materiale ale muncii lor anevoioase, — iată calitățile care au hotărît activitatea minunată a d-lui Coșbuc pe tărîmul traducerilor.

Străvechea și strălucitoarea literatură a Inzilor, literaturile greacă și latină, apoi literatura universală modernă, în special cea germană, au fost răscolite cu stăruință de poet și puse în serviciul culturii noastre literare prin traduceri ori localizări. În floarea virstei, la trei-zeci de ani și ceva, d. Coșbuc și-a înălțat singur monumentul nepieritor al măiestriei sale în tilcuire, prin întăia sa traducere mai mare: *Sacotala*¹, drama fermecătoare a lui Calidasa, poetul liric și dramatic neîntrecut al lumii indice și înruditul sufletesc și chiar inspiratorul pe alocuri al lui Eminescu, semenul său în desăvîrșirea artei lirice. Ori cine ar ceti această traducere, liberă și în versuri moderne, precum era mai potrivit, fără să știe că are supt ochi creațiunea veche de vre-o mie nouă sute de ani a unui poet de peste nouă țări și mări, ar fi ispitit să creadă în originalitatea ei românească, atît e de congenială, ca pătrundere, atît e de artistică și de

¹ Apărută întâiu în 1891, în *Conv. lit.*, apoi în volum: Buc., ed. Sfetea, 1897.

limpede ca expresiune întoarcerea ei pe limba noastră. Din aceeași literatură indică, aproape necunoscută pînă atunci știutorilor, numai de românește¹, d. Coșbuc a mai tradus pe rînd și pe ales fragmente din Rig-Veda, Mahabharata, Ramajana, apoi poezii lirice și povestiri, care au îmbogățit întâi materialul *Convorbirilor literare*, iar mai tîrziu, la 1897, alcătuiră o îngrijită *Antologie sanscrită*, cu note, tipărită în fosta editură Samitca din Craiova. Calitățile multe și rare ale traducătorului s'au păstrat neștirbite, iar gustul literar excelent al poetului — mare și în cuprinderea și alegerea comorilor altor literaturi — de asemenea nu s'a desmințit. S'ar aduce un serviciu neprețuit publicului nostru cetitor, lărgit acum în chip îmbucurător, dacă amîndouă aceste volume de înaltă valoare, epuizate astăzi, ar fi reeditate și răspîndite prin toate mijloacele librăriei moderne și cu tot sprijinul criticei cinstite.

Nu mai un an după apariția în volum a *Sacontalei* și a *Antologiei sanscrite*, neobositul tilcuior publică într'un volum, care a fost un eveniment literar de cea mai mare însemnătate, traducerea *Eneidei*, în formele originale, creînd definitiv și cu o isbîndă uimitoare hexametrul românesc — pe care-l mai încercase, în tinerețele lui și în vremi literare mai puțin prielnice, une-ori totuși cu deosebit noroc și totdeauna cu bun simț artistic, Eminescu — și dînd prin aceasta limbii românești literare un nou titlu de slavă. În prefața ediției întâi a acestei traduceri minunate din toate punctele de vedere, ni se fac destăinuirile cele mai interesante despre activitatea de traducător fără preget a poetului nostru celui mai puternic și mai iubit.

Dinsul ne spune că se ocupă de cîți-va ani cu traducerea operelor lui Vergil, Homer, Plaut, Terentius și Aristofanes, că va publica în viitor «Georgica» și «Bucolica» lui Vergil, apoi cite o comedie a celor trei scriitori teatrali și mai tîrziu pe Homer pe care atunci și începuse a'l traduce. Admiratorii numeroși ai d-lui Coșbuc așteaptă cu nerăbdare aceste opere, care vor înfățișa de sigur alte culmi în literatura noastră de traduceri, și ar dori ca editorii înțelegători și îndeosebi fruntașii cîrmuitori ai capitalelor noastre culturale — de exemplu «Academia Romîna» — să înlesnească poetului toată vremea, toată tihna și toată mulțumirea sufletească necesare terminării și desăvîrșirii unor lucrări așa de întinse. De cîți-va ani, d. Coșbuc mai umplu de bucurie pe cititorii literaturii noastre și cu vestea traducerii lui *Dante*, din care apărură de atunci încoace, în mai multe reviste.

¹ După cit știu, singur d. G. Bogdan-Duică mai tradusese, în Ardeal, episodul *Savitri*, din epeea Rămajana.

fragmente minunate ce profetesc un întreg care va innălța opera poetului nostru printre cele d'întăiū interpretări ale clasicului italian cu cari se mîndresc literaturile străine. Am avut fericirea să aflu și unele informații mai intime asupra acestei activități a poetului și pot spune că dînsul face adevărate studii speciale, foarte intensive, asupra originalului, a literaturii traducerilor din Dante și a monografiilor respective, pentru-ca, la vremea sa, încă o capodoperă a limbii românești să poarte faima numelui nostru departe, pînă în țara cerului etern senin. De sigur că nici editorul vrednic nu va lipsi acesteie opere și nici răsplata cea mai dreaptă din partea celor ce o pot da.

Acum de curînd, chiar anul acesta, d. Coșbuc a scos de supt tipar, în editura «Minervei», și un volum de traduceri moderne, o ediție românească *jubilare*, fără să fie din nici un punct de vedere oficială, a unui mănunchiū din cele mai frumoase poezii germane datorite Reginei-poete, Carmen Sylvei. Cunoscătorul originalelor trebuie să admire deopotrivă pătrunderea adîncă a fondului lor, și aurul graiului românesc suflat peste scumpele și finele opere, curate ca argintul, ale artistei regine apreciate în toată literatura universală pentru darul celei mai alese simțiri poetice femeiești.

Anii următori vor fi, fără îndoială, tot așa de mănoși și, alătura cu propriile creațiuni care vor fi preocupînd pe poet, vor continua să reverse peste ogoarele literaturii noastre mana traducerilor sale congeniale.

I. SCURTU.

GÎNDURI

Atita farmec are mîngîierea
În inimile unde-a pus durerea
Înveninatul ei sărut!
E ca o rază ce-ar fi străbătut
În întuneric — strălucirea ei
De mii de ori mai luminoasă pare.

Pe semne tu știind puterea-î — vrei
Ca vraja ei să fie tot mai mare,
De-aceia-mi ești cu toane une-orî,
Și inima mi-o sfiști cîte-odată,

Apoi mi-acoperi gura 'n sărutări. —
Copil frumos cu ochi scînteietori,
Ce-aruncă jucăria-î și deodată,
O mîngîie cu calde sărutări...

Gîndesc ast-fel de-apurarea că cine
S'ar îndura văzîndu-te pe tine,
S'apropie vre-un gînd haîn de sine?
Cînd zîmbetul, senina ta privire,
Jzvoare sînt de dulce fericire;
Cînd ca și Domnul ai și tu puțința,

Noroc să dăruî — numai c'o zîmbire,
La ce să 'mparțî prin ele suferința ?

Încrezător ca un bătrîn sihastru
În mîntuirea cerului albastru,
Ori ce furtună 'nîmpin fără teamă;
Ș'aștept sfios pîn' zîmbetul tău chiamă

Din nou șerinu 'ntunecat o clipă.
Atunci atins de-a dragostei aripă
Prin sușletu-mî străbate
Ca murmurul adînc al unei lire;
Și 'nnalță iarăși cînturi de slăvire,
Jubitei împăcate.

EUG. CIUCHI

HANUL DIN ZĂVOIŪ.

— Fragment —

II.

Chefuri d'astea, ținute pînă bătea lumina în ferestre, aduceau bani mulți în tîghea, dar în zilele de lucru vînzarea era mai slabă și circiumarul avea mai mult a face cu oamenii din alte părți. Cei din Bîrdigani și mai de departe, cînd erau mulți chemați ca martori în vre-un proces încurcat și cînd chibzuielele judecătorilor nu se puteau lămuri ușor într'un fel anumit, rămîneau să doarmă la hanul din zăvoiū, să nu-i apuce noaptea în întunecimile pădurii din Hîrtiești. În zilele de tîrg, cei cari treceau pe drumul orașului cu vite, legaū funia de gard și nu se putea să nu guste ceva la răcoare supt umbrarul făcut anume. Așa că și peste săptămîna băieții cu șorț verde d'innainte aveaū cui spune cu glasul prietenesc:

— Bună ziua, bună ziua!

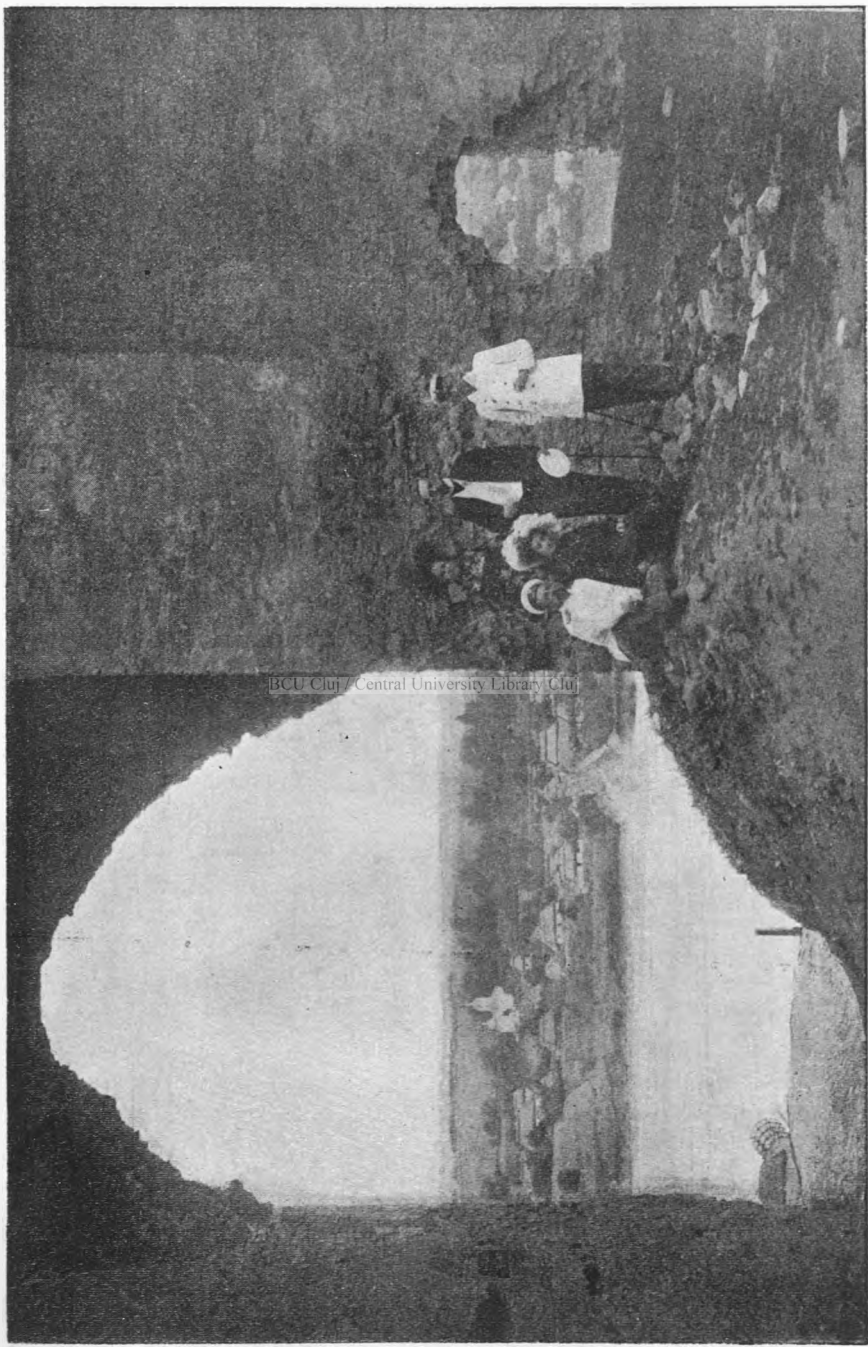
— Ce să luați, d-voastră ?

— Altceva mă rog, altceva nu mai poftiți ?

Și mușteriu, dacă era mai ales vre-o nevastă, se lăsa amețit de dulceața vorbelor, își deslega cu drag băierele pungii și, gîndindu-se că parcă i-ar mai trebui cutare și cutare lucru, se trezia afară cu cumpărături mai multe de cît i-ar fi fost voia.

Mia jupînului Măcare n'a mai venit la horă vre-o cîteva Dumineci pe rînd, și Lambu, cînd ieșia în ușa sălii către seară și cînd rotia ochii peste jocul care cuprindea largul curții, nu deslușia capul cu părul inelat și despletit, prins cu o panglică pe spate. Să întrebe pe cineva, nu-i venia, că a doua zi, cum e lumea de rea și de slobodă la gură, s'ar fi vestit satul, și cine știe ce vorbe și-ar fi auzit. Și apoi ce zor avea el de venirea ei? N'avea nici în clin, nici în mîncă. Nu că avea zor, frate, dar știi, e fata proprietarului, și de... cîtulushi de cît. Mai la urma urmei către un lucru frumos se îndreaptă ochii tuturor, și hotărît că nu simte numai el singur lipsa din horă a fetei cu haz.

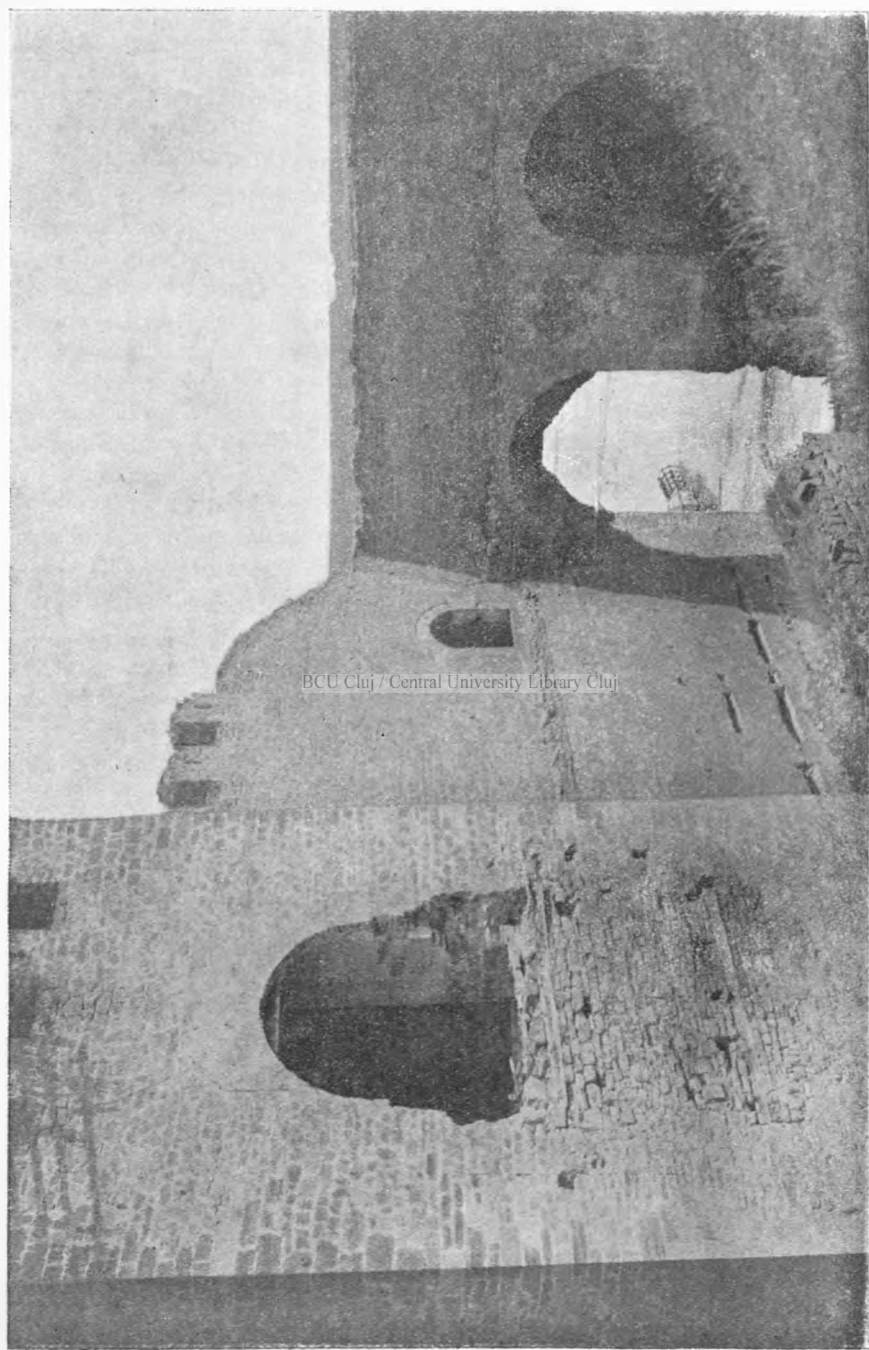
Acuma, cînd venia jupînul ostenit și plin de praf după alergătură prin

TURN DIN CETATEA HOTINULUI

BCU Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ALTĂ VEDERE A TURNULUI DIN CETATEA HOTINULUI

BCU Cluj / Cluj Napoca University Library Cluj

sat, când își pitia bățul nodoros în colț după ușa și se așeza pe scaunul de lângă rafturi, Lambu se făcea că are treabă în băcănie și trecea dincolo, să nu mai dea ochi cu omul de care îi era, nu știu cum, rușine — ca și cum ar fi fost vinovat de ceva.

Măcare gusta ca o doftorie ciocanul de rachiū, întrebînd pe băieții despre vînzare, îl ținea între degete, sprijinindu-l în poală, scotea basmaua din buzunarul pantalonilor largi și se freca puțin pe barbă și peste mustăți, o așeza la loc tot așa cu țile, scotocia prin portofel un cincî-parale învechit de păstrare, își potrivea pălăria peste pletele cărunțite, căuta la locul ascuns toiagul bătrînețelor și pleca în treaba lui, neuitînd să adauge sfatul către ortaci :

«Fiți cinstiți, băieți! Cinstea e mare lucru la om !

Odată, așa cam pe la Sumpietru, cînd jupînul întindea o hîrșie de miel, puntea dintre sălcii s'a clătinat și Mia venia la tat'său, să-i spună ceva. S'a întîmplat să se uite și Lambu tocmai atunci și cam fără să vrea a urmărit cu ochii pe geam pe stăpîna hanului, pînă n'a mai văzut-o de cotitura șoselei.

Seara, ce s'a gîndit el, a chemat pe jupîn să-l întrebat de niște reparații. L-a cinstit cu un ciocan de rachiū, și la urmă l-a întrebat cam cu sîială :

— Ai fost avînd fată mare, jupîne, și eu n'am știut de loc ?

— Am, Nițică, am, că pentru cine mai trăiesc eu ? Pentru cine mai sclipuiesc, cum dă Dumnezeu, să nu stric din averuța ei ? De n'aș fi avut fata, de mult aș fi pus în pungă casele astea și aș fi apucat drumul în lumea largă !

Murmurul apei în liniștea inopțării venia ca un cîntec de departe, pe prund aninii se strîngeau mai mulți, făcînd un zid de întunec, și un vînt ușor sufla parcă cu amintirile de altă dată ; inima bătrînului se încălzia povestind întîmplările trecutului și i se ridica în minte chipurile aidoma ale muștiriilor d'atunci.

E...he ! El văzuse pe Radu lui Anghel cu opincile ușoare, care nu făc să fișie frunza prin pădure, cînd se vestește potera pe aproape ; stătuse cu el la tîjghea, îi deschisese ușa în crucea nopții și-i dăslușise acela toate neli-niștirile haiducului, cînd avea de pildă să întrebe de vre-un om bogat și hain. Jupînul îl credea un om cu stare, și nici nu-i trecea prin minte că muștiriul prieten al său petrecea multe nopți lingă foc în luminișul pădurilor și cunoștea poteci ascunse care duceau la tainițe săpate în pămînt.

Într'un tirziū, bătrînul și-a luat bună-seara, iar Lambu, învîrtînd cheia în broasca ușii de la intrare, simți în piept un fior de teamă, cînd se gîndi la haiducii din codru.

Și încuietorile hanului vechiū sînt atît de slabe... !

Noaptea i-a adus pe aripile întunericului inchipuiri de groază. Un trosnet uscat al icoanei din pîrete, o funie de vînt rătăcită în obloane, îl făcea să deschidă ochii și să stea cu inima strînsă ca în așteptarea unei mari nenorociri.

Tocmai despre ziuă l-a furat somnul, și dimineața s'a trezit fluierînd și vesel fără să știe chiar bine de ce. Cînd i s'a lămurit gîndul, s'a veselit mai tare. Visase, și picul de somn îi fusese dezmiardat de chipul fetei jupinului.

...Se făcea că el venise obosit de la Pitești și, cum sta așa întins pe pat,

se pomenește cu o mină mîngîindu'l pe frunte și făcîndu'i vînt cu batista, să se răcorească. Dintru întăiu a deosebit ochii căpriei ai Miei și, fără să-și dea seama cum, de-odată i s'a arătat altă fată — o dulce amintire, de cînd era în orașul cel mare la stăpîn. Pe urmă visul a urmat nelămurit, și Lambu nu-și mai aducea aminte bine de nimic din cele ce au urmat. Parcă o petrecere undeva, un joc mare... sunet de vioară... plîns cu lacrimi de bucurie..., și în urmă totul se pierdea ca într'o mare de întunec.

După prînz, Lambu s'a retras în odăița lui, ca să împlinescă lipsa somnului de noapte. În prăvălie au rămas cei doi băieți, că nici nu era vînzarea așa grabnică; hangiul li-a lăsat cheia teighelei ca să nu-l mai turbure cu schimbatul, dacă s'ar întîmpla să vie cineva cu bani mari.

În liniștea stăpînitoare îi vin, ca duse de o apă, amintirile copilăriei, și, pe de-asupra, plutind în zări albastre, se arată chipul blind al mamei, cu ochii blajini și inchiși puțin ca pentru rugăciune, cu pielea feții încrețită în cute vineții, tocmai așa cum era, cînd venise el acasă chemat de o telegramă și cînd găsise pe tată-său, bietul Postelnicu, frîngîndu-și minile de durere și strigînd pe nume pe cea care în curînd avea să adoarmă în odihna somnului celui din urmă.

Se vedea copilandru, cum păcea primăvara cireșii îmbujorați, cum se le-găna pe cite o cracă depărtată și cum se da jos pe cuiele scării cu sînul plin, ca să nu înlătore mărăciniu prinși la tulpină pentru copiii oamenilor.

Uite casa lor cu zidul din față cam stricat de timpuri și cu sala în care își făceau somnul în nopțile calde și senine. Pe pâlmar stău ca de pază glastre cu flori, și clopoțelul înflorit se îndoiaie, închinîndu-se înaintea mușcatei din fereastră. Mai departe, o mare pată de întunec.

Lambu, copilul Postelnicului, care nu mai păstra din bogăția de odinioară decît casa cu locul d'împrejur, a trebuit să părăsească cuibul părinților și leagănul copilăriei și să intre la stăpîn. Aci zilele amare s'au urmat una după alta. Băieții erau răi și nărăvași, Niță mititel și tot cu gîndul acasă. Seara trebuia să stea pînă tîrziu, și dimineața cu noaptea în cap trebuia să fie cu mătura în mînă. Bietul Lambu mai adormia cu capul pe cite o masă, ba se întîmpla de'l fura somnul așa de-a'n picioarele și băieții din prăvălie, copii de oameni proști, îi puneau supt nas praf de ardeiu și se tăvăleau de ris la strănuturile cu sughițuri ale tovarășului lor.

Cît nu doria el atunci somnul tihnit de acasă; iarna, în căldura plăcută a sobei, lîngă spinarea caldă a lui tată-său. iar, vara, pe patul din sală, în răcoarea adusă de apă iazului.

Tinereța a trecut ca o părere, și de odată s'a trezit că putea cuprinde în mînă sfircul mustăților. Iar, cînd inima de la sine i s'a deschis către plăcerile vieții, pe care nu le poți cunoaște între tîghele și rafturi, atunci a înțeles el ce puțin a trăit în lume. La hanul lui, mai în urmă, cînd se uita la horă, sau cînd sta de vorbă cu flăcăii, vedea Lambu, că el nu învățase să joace la clăci, nu știa cum se cuprinde fata de mijloc la jocul de doi și nici n'arusese parte de o dragoste adevărată, care să dea farmec vieții și să cuprindă întreg sufletul feciorului trecut de douăzeci de ani.

În prăvălioara lui 'cu rafturile pline de mărfuri, cu treburile după timp, mergînd destul de bine, se simte singur și se gîndește așa. ce bine ar fi să încalcece murgul cu coama rotată și să aducă acasă o fetică bălăioară și cu ochii limpezi...

III.

Zi senină de Iulie cu soare arzător. O piclă amețitoare se poartă în valuri peste frunzele încovoiate ale porumbilor din luncă. Copiii cu picioarele goale trec pe puntea săltăreată, svirlă răpede cămășuțele după ei și se aruncă chiotind în apa încropită de arșiță. La un colț de gard găinile se răsfață cu penele în praful cald, iar cocoșul sus pe rîzloaje vestește satului vreme de moină.

Sapa d'al doilea este în toi și muștirii hanului nu mai au vreme de pierdut la un ciocan de țuică. Niță Lambu stă pe banca de afară și se gîndește așa... nici el nu știe bine unde. În vreme d'asta de slăbire a vinzării, își făcuse un obicei să mai așeze marfa, să șteargă p' aici și pe dincolo, să schimbe hîrtia colțurată din rafturi și așa se scurgeau ciasurile și prăvălia rămînea ca un pahar de curată.

Acum nu-î vine să facă nimic. Un fel de toropială îi stăpînește mădularele și din cînd în cînd întoarce capul către băieții cari spală în coadă cu alice mărunțele sticlăria din gîamuri.

Dinspre munte se ridică pete negre de nori ploioși. Acum se îngrămădesc unele peste altele, se lătesc suptîindu-se și cuprind jumătate din bolta cerului. Tunetul se aude ca un bubuit de supt pămînt și sfori de piatră distrugătoare se întind cît ține muscelul.

Razele soarelui se ascund, ne mai putînd birui întunerecul de nori și viețuitoarele îngrozite își caută adăpost. Copilașii se îmbracă în grabă și dau fuga la casele lor. Cîte o vacă cu lapte măi miloasă, lăsînd iarba în suhat, trece zbierînd pe drum și purceii guice a vreme rea, sfredelind cu coada în aier.

De vînt se încrețește apa la răgălii, holdele se pleacă îndoind porumbii din rădăcină, crăcile prunilor trosnesc din încheieturi și o groaznică furtună amenință sămănăturile.

La hanul din zăvoi băieții au închis toate ușile să nu tragă vîntul și hanul stă în pragul din față uitîndu-se cam îngrijorat la gîrla care ar putea veni prea mare și atunci casa lui ar fi înconjurată de apă.

Picături mari răpăe pe acoperiș și lasă urme late în țărîna drumului. Fulgerul străluce în liniile de foc, supt lumina neașteptată norii ia înfățișeri fantastice și oamenii așteaptă cu inima strînsă, închinîndu-se, urlarea fioroasă a tunetului care vine deodată și trăznitoare, cînd se pierde în depărtări, de parcă s'ar clătina încet toarte cerului. Pe șanțurile șoselei curg pîrae șpumoase cu fața vinată de nomol și în dreptul curții apa nu mai încape pe gura ridicată a podului.

Curgerea de sus, ostiind cîte puțin, se urmează în giuroae, ca și cum ai

turna cu găleata și acum câte-o leacă, câte-o leacă dispăre pietrișul de pe drum supt apa de ploaie. La casele măi scundăce a pătruns până peste prag viitura vilcelului, copiii rîd și nu măi pot de bucurie că le-a venit jucăria la îndemînă, iar părinții cu sape și cîngi se luptă cu furia apei, destupînd podurile neîncăpătoare.

Iată s'a astîmpărat ploaia, dar picături răslețe măi fac rotocoale în apa de prin curți și oamenii cu pălării vechi, femeî desculte cu zeghioae în cap, staî la vorbă minunîndu-se de puterea lui Dumnezeuî și unîi plîngînd de dorul porumbilor pâlăngiți în holde. Dar la gîrlă ce o fi? Doamne, Doamne! Și aî pornit oamenii într'acolo.

Pe drumul de dinaintea hanului pornise unda umflată și se lupta cu gardurile, vîjiind peste bolovani. Hanul din zăvoi e înconjurat acum de apă și Lambu stă tot în prag, se uită cu teamă împrejur și abia aude ce zic oamenii de dincolo de drum, adunați măi mulți în luncă, vorbind tare și făcînd semn cu mîna în toate părțile.

Pe fața înspumată a apei, care venise «Dunăre de mare», plutiau cînd punți răsturnate, cînd parî groși și furci de la povernile dărimate de viitură. Valurile aruncau tot măi departe potmolul, tot măi mult se întindea mirosul tare al pămîntului scorocit și acum, cînd încetase ploaia, Argeșelul, gîrlița care abia urnea vara o roată de moară, amenința în furia lui să facă una cu pămîntul hanul din vremuri de demult și strînsura muncită din greu a lui Niță Lambu.

Cu toate s'o fi putînd lupta omul, dar să ne păzească D-zeu de viitura apei și de vilvătăile focului!

Ce să facă și bietul Lambu? Cu brațele încrucișate sta încremenit de spaimă, neștiind ce-o să aducă întunerecul nopții, cînd nimic nu măi împedcă răsuaetul de moarte al apei furioase.

Jupînul Măcare, om care văzuse atîtea, nu se speria așa mult.

— Nițică, să vezi d-ta! Ploi mari aî măi fost p'aici și gîrla tot așa venea pe drum; da' ca acu, imî pare mie, n'a fost parcă nici odată. Mi-era frică dintr'untîi, ca și D-tale, de... om neînvățat, dar pe urmă mi-am făcut curaj și mă uitam înspre munte: se făcea lumină acolo, primejdia a trecut. Ia uite-te d-ta, că mi s'aî slăbit de tot vederile, deslușești Măgura?

— Cum nu Jupîne, cum nu; așa de limpede s'arată, că aî putea să vezi și oaia cum paște urcîndu-se la mal.

— Atunci a scăpat și hanul fetii și marfa d-tale și se vede, că am măi avut și noi zile de la D-zeu.

După acestea Jupînul, ca și cum nimic nu s'ar fi întimplat, se apucă să împletească ici-colea, la spărturi, sacul de pește, caută boldul în pod, îi potrivește cu o țintă drept în cap un potlog de opincă ruptă, ca să socotească la răgălăii culcușul mrenelor grăseane, pune uneltele așa măi la îndemînă, bea o țuiculiță rece și..., adoarme fericit gîndindu-se la peștele pe care îl vedea argintiî svicînd în fundul sacului.

Pînă despre ziuă apa s'a retras după drum și a rămas așa cîte o bolboacă

ici-colea, unde se aduna peștele rămas pe uscat. Șoseaua era ca o albie de rîu și curînd aū pornit oamenii cu sacii să prindă vînat proaspăt adus din depărtări de unda crescută.

Soarele a răsărit rîzător, luminînd o mare întindere albastră și chemînd la sine aburii cari aduceaū răcoare în văi. Pămîntul fumegînd trimetea oarecum un prinos de recunoștință, o jertfă de laudă pentru ploaia din ajun.

Pînă la prînz, dacā mergeaī pe colea pe colea, de loc nu te umpleaī de nomol pînă la han, iar de la amiază încolo femeile mergeaū în bunăvoie pe potecuța sbicită de soare.

Înnecul, care cuprinsese umbra hanului și se ridicase amenințător în cîte un loc pînă subt zidurī, era potolit acum și primejdia alunecase pe unda cu care a venit. Hanul din zăvoi nu mai era în insulă, iar vînzarea se urma ca în toate zilele.

Fiindcă era vară acum, nevestele daū zor cu urzitul și țăsutul pînzelor și astfel veneaū mai des la han, să cumpere bumbac. Cele mai sārăcuțe așa, rămineaū să plătească, cînd li-or veni bărbații de la munca cîmpului, din baltă, dar nu se lăsaū fără pînză pe războiū și se țineaū de rîndul lumii, să aibă și ele cu ce ieși la innālbit pe prund, să le crească inima vāzînd bumbacul albînd supt apă și să stea de vorbă cu altele la umbra aninilor, cînd soarbe apa din trîmbele întinse.

Acum, de vacanță, era în sat și Dinică din seminar și āsta care vrea să fie judecātor, Nițoi al Păuneī. Cu secretarul comunii, cu perceptorul ei se întilneaū la han așa dupā ziua-jumătate și dupā puțină vorbă cu hangiu, care se bucura la sosirea oaspeților mai ceva, zicea unul :

— Facem una furtate ?

— Facem, facem, la 101.

— Dă cărțile băiete, dar ālea noile, să le bem safteaua.

Tabinetul se făcea în patru. Ca să se știe care cu care joacă se alegeaū patru cărți, douā tot d'o culoare și trāgeaū așa cum le era norocul. De cădea perceptorul poreclit gușterul cu secretarul, eraū siguri de cîștig, fiindcă «gușterul de țigan» făcea curaj, iar secretarul ținea minte, nene, ceva de spaimă! La ultima talie iți spunea toată cartea din mînă.

Lambu iea creta și hirtie de rupt și, așezîndu-se la masă, să deosibească partida, întrebă :

— E, da pe ce ?

— Pe ce vere ? tu ce bea ?

Ala așa, āla așa, pînă s'aū înțeles : un «Kil» de vin de la ghiață și douā limonate ; cine pierde plătește tot.

Cînd începea de-abinele jocul, se făcea gălăgie în han de par'că era prāvălia plină și neica popa, orī alt cineva din uliță, dacā se brodea să vie tocmai atunci, nu mai pleca curînd, se uita acolo și mai rīdea de hazul băieților.

Secretarul le mesteșugia bine și cînd nu-i «venea carte» era Olt de minios : să-l fi pișcat atunci la un deget, ar fi ieșit numai venin pe rană. Lua des cărțile din mîna perceptorului, că ei țineaū tovărășie, le da îndărăt, il învăța

ce să dea, șă nu se facă tabinet și, cînd se întîmpla de arunca Gușteru cite un «bărlie» jos, așa cam pe nebăgate de samă, iar Dinică abia ținîndu-și rîsul îl ridica cu cel de tref, cînd hangiul trăgea cu creta un «tabinet» la partida dușmană, secretarul ducea mîna după ureche, se înroșia ca un rac și odată izbea în masă :

— Ce dracu, mă agentule, așa se joacă cartea? Acu am pierț; ăsta s'a dus. După care vorbe potrivia buzele ca fluerînd a pagubă și săbiia cu mîna în aer un semn de ducă.

O partidă ținea un ceas și toți isprăviau osteniți de atîta muncă. Pînă supt seară mai făceau încă una, să-și răsbune cei bătuți :

— E! Acu-î acu, să vă vedem, pînă acu v'am dat noi apă.

— Da! și pe urmă ne dați vin», adăuga Dinică.

— «Cîinele ține minte de bătaia din urmă» și notarul dedea una peste alta cărțile, încordîndu-și mintea pentru un nou canon.

Așa trecea vreme lină în după prinzurile de vară și Lambu era vesel să stea lingă băeții, cari învățau carte în școli mari și să-î aibă de mușterii, cînd îi era urît în han. De multe ori făcea el pe-al patrulea la partidă, cînd se ducea receptorul cu condicele prin sat, sau cînd secretarul trebuia să stea la primărie, să dea raportul la telefon.

Atunci jocul mergea și mai încet, fiindcă Lambu se scula, cînd să schimbe unuia o hîrtie, cînd să facă socoteala altuia pentru datoriile nevestii. Omul, întors de la vale cu banii muncii în greul căldurilor istovitoare, plătea pînă într'o para cumpărăturile casii și era vesel de vorba blajină a negustorului, care știa să mulțamească pe fiecare.

(Va urma).

I. BOTENI.

SONET

*În liniștea vieții de la țară
Îmi țes mai lin, mai limpede gîndirea,
Cu măreția-î fără margini firea
Mă farmecă, cu taina-î mă 'nsioară.*

*Cînd peste zări întinse 'mă las privirea
Să lunece ca 'n vis în vrăji de sară
Spre pînza din apus, țesută 'n pară,
Un gînd răsleț îmi spune: — «Fericirea*

*«Numai în sînul firii veî găsi-o,
«Trăind din taina ei nedeslegată,
«Însuflețind-o 'n vrăjile iubirii.*

*în lanul blond de grâu, de-aş întâlni-o
Pe fata 'n păr de aur înbrăcată,
Ce sfînt'ar fi desăvîrşirea firii!*

C. S. HASNAŞ.

CRONICA

I. Cărţi.

D. Şt. Duţescu strînge în volumaşul «Doina ăluia» apărut la Piatra-Neamţ, un mare număr de snoave reproduse tocmai așa cum au fost culese, adică și mai bine și mai rău, toate prea pe scurt. Unele nu meritaū a fi date în vileag; ele sînt atîtea care cuprind abiea o frumoasă idee poetică (precum în Brîndușa și Ghiocelul, în Caldul, Gerul și Vîntul), care dau lămuriri asupra mitologiei populare: Samodevele și Samodevoii, Zmeii, Sf. Vinere, furată din pădure, care înveselesc printr'o meșteră glumă sau cuprind o isteată satira-socială (ca bucățile țesute pe tema că a perit dreptatea și judecata cea bună), care dau acesteii culegeri o valoare adevărată. La urmă culegătorul dă și un glosar ce cuprinde o parte din multele cuvinte noi. Foaia de titlu, făcută tot de un învățător, nu e bună: căsuța țaranului nostru prea samănă a bojdecă de negrii sau o peșteră de trogloditi.

* D. A. Procopianu-Procopovici, preparator la Institutul botanic, dă în «Natura» și în broșură o schiță a activității răposatului botanist Porcius. Din ea aflăm că «Flora Dobrogei» a d-rului Brînză ar fi o simplă copie a unei lucrări făcute în adevăr de Porcius și că acesta se îndeletnicia și cu istoria ținutului său.

II. Reviste.

* În *Vocea Tutovei* din Birlad, nr. 18 și nr. 19, a. c., d. M. Răducanu publică unele aprecieri și observări asupra lucrării mele nemțești despre Eminescu și a ediției scrierilor lui politice și literare, precum și a broșurii despre portretele lui. Recunosc cu plăcere obiectivitatea și buna credință a d-lui Răducanu, să-mi dea voie însă a-i atrage atenția, în interesul dreptății, asupra unor puncte. Lucrarea mea germană a fost scrisă în 1902 și tipărită pe la începutul anului 1903, pe temeiul materialului restrîns care-mi putea sta la îndemînă în Lipsca, iar d. M. Răducanu publică observațiile și unele nedumeriri ale d-sale în 1906, cînd eu însumi posed un material inedit extraordinar de întins și de prețios asupra vieții și operelor poetului, material care este rodul citorva ani de muncă pentru o monografie completă. Pasionat mai mult de lucrările pregătitoare intime în vederea monografiei, decît de publicarea fragmentară a unui material răsleț, am așteptat și aștept cu răbdare vremea editării acestei monografii, iar atunci d. Răducanu,

pe care-l socot cu recunoștință printre apreciatorii cercetărilor mele, va admite că nu mi se poate face nici o vină pentru unele momente puțin precise și pentru unele lacune din «*încercarea*» mea de biografie (precum mă exprimam în lucrarea nemțească) de la 1902 și că informațiile citate de d-sa ca să mă completeze sînt în mare parte ulterioare acestui an, unele datorite tocmai cercetărilor și publicațiilor mele speciale, iar altele (precum articolele d-lor N. A. Bogdan și I. Onea) sînt citate de mai înainte, supt alt titlu, chiar în cartea mea nemțească și însăși publicarea lor e rezultatul unui apel făcut de mine în 1901 către prietenii și coteremporanii lui Eminescu.

Un alt moment asupra căruia atrag de asemenea luarea aminte a d-lui Răducanu, este că manuscrisul *traducerii* de către Eminescu a gramaticii sanscrite a fost studiat și deslușit mai întîiu de mine, la 1903, căci articolul «*Evenimentului literar*» din 20 Decembrie 1903 — să fie o greșelă de tipar sau este din acelaș an, iar nu «*încă cu 10 ani înainte*»? — pare a atribui lui Eminescu *originalitatea* gramaticii, căci poartă titlul fals: «*O gramatică sanscrită de Eminescu*».

Cu privire la vol. I din «*Scrierile politice și literare*» ale lui Eminescu, țin să conving pe d. M. Răducanu că se înșală socotind ediția ca incompletă. *Nuwelele* poetului nu le-am putut cuprinde în volumul I, și de altfel prea mare, pentru motivul că sînt literatură *pură*, nu scrieri culturale, critice. Într'o notă a fragmentului inedit «*Archaeus*», care are în parte un caracter literar, am și spus anume că 'l reproduc pentru ideile filosofice și sociale ce cuprinde, iar din volumul *nuvelor* am reprodus, *din principiu*, numai bucățile culturale. Volumul de *nuvele* trebuie editat, ca și poeziile, în chip *independent*, de și făcînd parte din întreaga ediție a operelor lui Eminescu, atunci cînd ea va fi pe deplin încheiată. Unele erori de tipar, pe care le-am observat însumă (sînt și altele afară de cele indicate de d. Răducanu), se vor îndrepta, firește, la o a doua ediție; cît pentru publicarea la urmă a unor bucăți din volum, am lămurit-o chiar eu și am accentuat *anume* că trebuia puse la început, fapt pe care-l recunoaște și d. Răducanu în chip loial, cum și scrie de altfel, ceia ce-î de laudat mai ales la noi, unde criticii (de obicei abia *pseudo-critici*) devin faimoși și temuți prin însușiri nu tocmai oneste.

Despre broșura «*Portretele lui Eminescu*», am de comunicat d-lui Răducanu, cu aceeași bună credință cu care discută d-sa, următoarele: Are dreptate d-sa să dorească o reproducere mai artistică a fotografiilor și gîndul acesta l-am avut de la început și eu. Dar broșura este numai o retipărire în puține exemplare, pentru prietenii mai mult decît pentru publicul mare, a unui articol ce mi se ceruse pentru Călimdarul «*Minervei*» și o reproducere mai artistică mi-a fost cu neputință, căci și dealminteri am făcut și fac destule sacrificii cu cercetările mele și nu răsplata *acestei* munci, ci mai cu seamă truda așa de absorbitoare a unui dascăl lipsit pînă acum de siguranța unei catedre în București, de ale cărui bibliotecă mă leagă cercetările mele, imi dă mijloacele și pentru activitatea științifică. Retipărirea articolului, care trebuia făcută îndată, lămurește și lipsa din broșură a unui portret, pe care l-am

putut găsi abia în urmă, când l-am și reprodus. Firește, a doua ediție, care vreau s'o scot cit de curind, va da toate fotografiile și, după putință, le va reproduce potrivit dorințelor d-lui Răducanu, care sînt și ale mele. Acolo voi preciza mai de aproape și datele unor fotografii pe care le indicasem numai aproximativ, cu rezerva necesară unui biograf prevăzător. O înșirare completă a busturilor poetului, pe care, după ce am mai umblat prin țară, am ajuns să le cunosc și eu, și a descrierilor ce fac despre persoana sa diferiții lui biografi, își vor avea locul într'o nouă ediție a broșurei și în monografie. Voi căuta, de asemenea, să public de aci înainte, și prin reviste, pînă la editarea monografiei, ceea ce se poate din rezultatele cercetărilor pe care le cultiv neconținut cu privire la viața și operele poetului și se va vedea atunci, precum văd astăzi numai eu, în intimitatea materialului meu, că ceia ce trebuia adunat și utilizat am ținut să adun și să utilizez cu toată răbdarea și că multe lucruri publicate de alții le cunoșteam de mult. I. SCURTU.

În «*The Geographical Journal*,» organul «Societății regale de geografie» din Londra, numărul din urmă pe Iulie 1906, se publică un articol: «*The Rhodope Balcan*» (lanțul Rodopic al Balcanilor) de locot.-colonel F. R. Maunsell, împreună cu darea de seamă despre discuția avută cu prilejul citirei la Societatea geografică în ziua de 12 Martie 1906.

Colonelul Maunsell a fost numit în 1901 atașat militar pe lângă ambasada engleză din Constantinopol și în această calitate el a putut să se ocupe în împrejurări favorabile «cu părțile mai puțin cunoscute din Peninsula Balcanică». El nu e însă un diletant, căci aproape de vre-o douăzeci de ani nu se ocupă decît cu Răsăritul turcesc, atît european cit și asiatic, pe care-l cunoaște foarte bine. În articolul de față el face descrierea geografic-etnografică a complexului de munți din sudul Bulgariei, numit Rodope, și cu acest prilej ajunge să vorbească și despre Aromini. Iată ce zice despre ei (p. 17): «O curioasă apariție e populația semi-nomadă îndeobște numită Cuțovlahi, cunoscută în localitate supt numele de «*Karakachan*»-i, și care-și petrece vara pe aceste culmi ale Rodopelui central și iarna în ținutul șes pe la gura Mariței și aproape de *Gumuljina*. Se spune că ei au venit cam cu vre-o sută de ani înainte din Pindul de sud, pe cînd alcătuiau unul dintre triburile ori detașamentele din timpul marelui lupte a vestitului Ali Pașa de Ianina împotriva Turcilor la începutul secolului trecut; și cînd bătrînul căpitan fu silit să se închidă în cetățuia sa din Ianina, acest popor îl trădă și trecu la dușman. La facerea păcei ei văzură că-i cu neputință să rămîna pe loc și fugiră în Rodope, unde se află într'un fel de exil permanent de atunci încoace. Avera lor constă în turme mari de oi, cai mici, și vite, vorbesc grecește¹ și țin de biserica ortodoxă. Ei formează detașamente ori triburi în tovărășii de cinsprezece pînă la douăzeci de familii supt un conducător recunoscut și-și fac vara un fel de colibă de trunchiuri său *wigwam*-uri² din crăci și ramuri, scrijelii de coajă de pin, fiind întrebunțate ca un covor

¹ *Sublinierea* traducătorului, ca și toate cele ce vor mai urma.

² Colibă indiană.

pe jos. Ei numără la un loc cam la 5000 în Rodopele central și cete erau întilnite în migrația lor către cîmpie pe la mijlocul lui Octomvrie. Imbrăcămîntea lor e ca a țărănilor greci. Alte detașamente se întilnesc în districtul *Kırjali*, mai departe spre Răsărit unde ei pot de asemenea căpăta pășune.» În discuție luă apoi cuvîntul James Bryce, despre care președintele Societății spunea că e un călător foarte umblat (*world-wide*) și că a fost în Balcani anul trecut. Bryce ajungînd să vorbească și despre «Cuțo-Vlahi», spune între altele că «ei vorbesc o limbă foarte apropiată de aceea a *Rușilor*¹ din Valahia, Moldova și Transilvania». Și pe urmă continuă: «ei au fost până anii trecuți printre credincioșii bisericeii ortodoxe de Răsărit (grecă), dară în anii din urmă ei au început să-și reară neatîrnarea bisericească și din pricina asta și-au atras dușmănia populației grecești, ale cărei bande armate fac acum numeroase incursiuni împotriva lor. Multă neînțelegere s'a iscat din această cauză între guvernul român și cel grec». Luînd apoi cuvîntul M-r. Hogarth atinge și el chestia aromînească, zicînd: cât privește pe «poporul nomad», îmi pare rău că nu știu ce înseamnă cuvîntul *Kachan* din numele lor *Kara-Kachan*; dar judecînd după locul de unde spun c'au venit, s'ar părea că e acelaș lucru ca «*Karagoun-î*» din Pindul de sud, care propriu zis nu's de fel Cuțo-Vlahi. Aceștia (*Karagunii*) se poate de fapt să nu se numească azi astfel (*Cuțo-Vlachî*), dar ei vorbesc un foarte ușor de recunoscut dialect grecesc și nu un dialect român (*Ruman*) (!). Ei sînt un popor ciudat, nomad, al cărui timp e deplin petrecut în a strînge bogății pentru alte neamuri și foarte des în a le fura. Ei deveniră bine cunoscuți celor ce erau prin Grecia în 1897, cînd ei erau printre acei ce fugeau mai de grabă de la Turci la Atena. «*Karagounî*» înseamnă în limba lor «mantă neagră». Nu știu dacă *Kara Kachan* are cum-va acelaș înțeles». În sfîrșit colonelul Maunsell luă încă odată cuvîntul și spuse și acestea: «În ce privește numele *Kara Kachan* am întreat pe Turci de unde vine și ei mi-au spus că *Kara Kachan* în realitate înseamnă «*Kir Kachan*», adică oameni cari au fugit în munți. Ei erau priviți ca niște tîlhari în Albania și au fugit în munți, de unde și numele de «fugari la larg» care acum s'a stricat în *Kara Kachan*. La origină aș crede că ei sînt Albanezi de sud care s'au despărțit după moartea lui Ali Pașa în urma trădăr-ii lor și sînt pe nedrept numiți *Cuțo-Vlachî*»².

V. PĂRVAN.

¹ Fie că e greșală de M-ss ori de tipar, ceia ce nu e probabil, fie că e mai de grabă o dovadă fidel reproduasă de cunoștințele strașnic de învechite (de pe vremea cînd Rusia ne recomanda în Europa de «Ruși cari locuiesc în...»), această «inadvertență» ne arată ce confuze sînt cunoștințele Apusenilor asupra Răsăritului.

² Mă abțin de la ori-ce comentarii asupra acestor mai din urmă variații și nesiguranțe în păreriile geografilor de la Societatea din Londra și observ numai ce primejdios e din punct de vedere științific să călătorești într'un ținut în chip oficial și să nu cercetezi cu deamănuntul, și fiecare popor respectiv, ce zice și știe el despre el însuși.